

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

124:4 • 2004

Redaktören har ordet

När jag tillträdde som redaktör avgav jag en programförklaring och gjorde vissa utfästelser, bland annat att *alla* svenska avhandlingar i historia och ekonomisk historia skulle recenserar i *Historisk tidskrift*. I detta har jag misslyckats och dessutom, genom upprepade påstötningar och bruk av brösttoner, lyckats reta upp ett antal opponenter, som av olika skäl inte inkommit med sina recensioner. Så länge irritationen enbart drabbar mig som person spelar den ingen roll; jag blev inte redaktör för att bli populär. Skulle den däremot resultera i en ovilja mot tidskriften är det illa. Jag vill därför be de personer jag trampat på tårna om ursäkt. I sak anser jag dock att jag har rätt; den som åtar sig ett opponent-uppdrag åtar sig samtidigt att skriva en recension och dessa publiceras för disciplinerna historia och ekonomisk historia av hävd i *Historisk tidskrift*.

I takt med att såväl avhandlingsproduktionen som arbetsbelastningen inom universitet och högskolor har ökat har disciplinen bland opponenterna minskat, vilket medfört att bara vissa avhandlingar blivit recenserade. Detta är allvarligt av flera skäl. För det första ger det fritt spelrum för ryktesspridning – är opponenterecensionen väl tryckt stävjas sådant – och för det andra sprids inte information om ny forskning. Det sistnämnda är särskilt illa eftersom en stor del av den forskning som bedrivs inom historia och ekonomisk historia – till följd av att såväl lektors- som professorsforskningen kraftigt urholkats på senare år – utförs just av doktorander. Det finns emellertid även ett tredje skäl – det kanske viktigaste – till att undertecknad och redaktionssekreteraren, Nils Fabiansson, lagt ner (orimligt) mycket tid och energi på att se till så att så många avhandlingar i historia och ekonomisk historia som möjligt blir recenserade i tidskriften, nämligen dess uppgift att stå som garant för kvaliteten på det som produceras inom professionen. Detta kan låta ytterligt förmätet. Jag vill emellertid hävda att den offentliga granskning som avhandlingar utsätts för i samband med disputationen inte är slutförd förrän opponenterens granskning tryckts och därigenom förmedlats till den majoritet av historiker och ekonomhistoriker som inte var närvarande vid disputationen.

Opponentrecensionerna skickar signaler om vad som är vetenskapligt acceptabelt. I idealfallet talar de dessutom om vad som är god och vad som är mindre god vetenskap.¹ Därigenom bidrar opponenterrecensionerna till att åt-

1. Se Cecilia Trenter, *Granskningsretorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidskrift, norsk historisk tidskrift och svensk historisk tidskrift 1965–1990*, Uppsala

minstone upprätthålla en vetenskaplig minimivå; ingen vill få en nedgörande recension. Det handlar alltså ytterst om att befästa en vetenskaplig standard, att gång efter annan fastställa och upprätthålla minimikrav och (åtminstone) diskutera optimumnormer. Jag vill också påstå att det idag är viktigare än någonsin att opponenterecensionerna publiceras. Skälet till detta är att den homogenitet i kunskaps- och historiesyn som tidigare utmärkte professionen idag är försvunnen. Nu råder pluralism, eller, med en mindre välvillig beteckning, *ad hoc* rati, och nya trender och moden avlöser varandra i allt snabbare takt.² Historiker och ekonomhistoriker lånar teorier från andra discipliner, disciplingränserna suddas allt mer ut och historieämnet fragmenteras i allt snabbare takt. Mot bakgrund av denna utveckling, där allt fast tycks förflyktigas, blir frågorna om inte minst optimumnormer centrala. Vi måste diskutera dessa och försöka reda ut vad vi idag avser med god historieforskning och historieskrivning och denna diskussion förs i allt väsentligt i form av opponenter recensioner av avhandlingar.

För att diskussionen skall kunna föras löpande krävs dels att samtliga opponenter skickar in sina avhandlingsrecensioner till *Historisk tidskrift* i rimlig tid efter disputationen, dels att tidskriften publicerar recensionerna i den takt de kommer in till redaktionen. Ingetdera har hittills skett. Somliga opponenter sköter sig exemplariskt och skickar in sina recensioner i omedelbar anslutning till disputationen. Vanligast är dock att anmälan inkommer tre månader till ett år efter disputationen men det är inte ovanligt att det dröjer upp till två år innan avhandlingsrecensionen dimper ner, då ofta som en följd av påstötningar från redaktionens sida. I enstaka fall kommer opponenterecensioner in ännu senare. Det skall dock i rättvisans namn framhållas att somliga opponenter skickar in sina recensioner till andra tidskrifter.³

Situationen är ohållbar. Den har också förvärrats av den redaktionella policy undertecknad införde i samband med tillträdet som redaktör. Då beslutades dels att alla som opponerat på svenska avhandlingar i historia och ekonomisk historia under 2001 och därefter skulle kontaktas och uppmanas att

1999; Göran Andolf, *Dålig och bra historia. Fakultetsopponenternas recensioner på doktorsavhandlingar i historia*, Lund 1980; Leif Johansson, "Med kritiskt uppdrag. Fakultetsopponenternas recensioner av statsvetenskapliga doktorsavhandlingar 1976–1996", *Statsvetenskaplig tidskrift* 2003/04:1, s 75–82.

2. Claus Bryld m fl, *At formidle historie – vilkår, kendetegn, formål*, Roskilde 1999, s 109.

3. Anmälan av Torbjörn Andersson, *Kung fotboll*, är publicerad i *Idrott, historia och samhälle* 2002; Kenth Hermansson, *I persuadörernas verkstad*, i *RIG* 2003:1; Ingela Karlsson, *Kriget, staten och rederierna*, i *Scandinavian Economic History Review* 2004:1 och Eva Åhrén Snickare, *Döden, kroppen och moderniteten*, i *Lychnos* 2003. Anmälan av Solveig Jülich, *Skuggor av Sanning*, kommer att publiceras i *Lychnos* under 2005.

inkomma med recensioner, dels att anmälningarna skulle publiceras i anciennitetsordning, inte i den ordning de kom in till redaktionen. Det förstnämnda medförde att antalet opponenterecensioner som kom in till redaktionen ökade kraftigt och har fortsatt att göra så, vilket har förvärrat eftersläpningen. Det sistnämnda innebar att publiceringen av de skötsamma opponenternas recensioner fördröjdes, ibland med över ett år, vilket möjligen medfört att opponenter dröjt med att skicka in sina anmälningar.

Tabell 1: Framlagda avhandlingar och i *Ht* recenserade avhandlingar 1999–2003.

År	1999	2000	2001	2002	2003	Totalt
Framlagda avhandlingar	33	32	53	42	51	214
Antal opponenterecensioner i <i>Ht</i>	12	19	17	17	19	150
Andel hittills recenserade/inkomna (n)	18	17	28	31	29	115
Andel hittills recenserade/inkomna (%)	54 %	53 %	53 %	74 %	57 %	58 %

Med föreliggande häfte, som rymmer 41 opponenterecensioner, tar *Historisk tidskrift* ett krafttag för att komma till rätta med det problem som illustreras ovan. Totalt har under året 66 avhandlingsanmälningar, skrivna av opponenter, publicerats. Som framgår av tabellen har påstötningarna, som inleddes 2001, gett resultat. Utfallet för 2002 och 2003 kommer dessutom under nästa år att förbättras ytterligare. Förhoppningsvis kommer framgent åtminstone 80 procent av varje års avhandlingsproduktion att recenseras i tidskriften, en klar förbättring jämfört med tidigare. För att så skall bli fallet krävs dock att alla inom professionen hjälps åt. De som opponerar måste skriva och skicka in sina recensioner i rimlig tid efter disputationen och de som utser och kontaktar opponenter, i synnerhet utländska sådana, måste redan då den första kontakten tas informera om att det i opponenteruppdraget ingår att författa en recension. Undertecknad har tagit fram en skrivelse, som finns på såväl svenska som engelska, och som är tänkt att användas då opponenter kontaktas. Skrivelsen finns som pdf-fil på *Historisk tidskrifts* hemsida.

Detta häfte rymmer inte bara opponenterecensioner. I anslutning till dessa finns två artiklar som ger perspektiv på avhandlingsproduktionen och forskarutbildningen. Uppsalahistorikern Jan Lindegren visar att avhandlingarna i historia de senaste decennierna blivit allt längre och analyserar dels vad detta beror på, dels vilka konsekvenser det får. Susanna Hedenborg och Börje Bergfeldt, ekonomhistoriker från Uppsala respektive Stockholm, diskuterar forskarutbildningens förändringar och dessas konsekvenser för bland annat avhandlingsproduktionen inom ämnet ekonomisk historia. Det är min för-

hoppning att dessa bidrag dels skall öka häftets historiografiska värde, dels stimulera till debatt.

Förhoppningsvis kommer även de båda övriga artiklarna att väcka reaktioner och debattlusta. Den danske historikern Niels Kayser Nielsen driver i sitt bidrag den utmanande tesen att det var de etablerade politiska partiernas realpolitiskt motiverade högervridning och medvetna satsning på nationalism som under mellankrigstiden räddade de nordiska länderna från fascismen. Lika provocerande torde Magnus Lindmarks och Peter Vikströms bidrag vara. De båda ekonomhistorikerna från Umeå hävdar att den idag förhärskande uppfattningen om den svenska ekonomiska utvecklingen under 1900-talet vilar på bräcklig empirisk grund och tveksam metodologi. Mindre kontroversiell men desto mer upprörande torde Anu Mai Kõlls översikt över forskningen om samhällsomvandlingen i Baltikum, huvudsakligen Estland, och dess konsekvenser vara. Hon visar på de stora mänskliga omkostnaderna för övergången.

Häftet innehåller dessutom ett antal kortrecensioner samt, som brukligt i årgångens sista nummer, dels en förteckning över svenska avhandlingar i historia och ekonomisk historia och avhandlingar framlagda vid temainstitutionerna föregående år (2003), dels en komplett innehållsförteckning för hela årgången, den etthundratjugofjärde.

Föreliggande häfte är till sitt omfång större än en normal årgång av tidskriften. Det är möjligen symptomatiskt att detta tjocka nummer ges ut under undertecknads tid som redaktör. Enligt Jan Lindegrens beräkningar är nämligen min avhandling den utan konkurrens tjockaste dissertation som lagts fram i historia. De 10 mastigaste Uppsalaavhandlingarna har medianvärdet 1,45 miljoner nedslag. Motsvarande siffra för Lundaavhandlingarna är 1,64 miljoner. Mitt magnum opus omfattar i runda tal 4,4 miljoner nedslag. Denna föga smickrande tätplats torde vara ohotad, oaktat att avhandlingarna alltså blir längre och längre. Skälen till att avhandlingen blev så omfattande skall inte diskuteras här. Däremot finns det anledning att kommentera föreliggande häftets omfång. Tjockleken är inte en följd av redaktörens eventuella megalomani. Tanken var tvärtom ursprungligen att ge ut ett separat opponenterecensionsnummer. Det visade sig emellertid av ekonomiska och bibliografiska skäl vara svårt, varför det tilltänkta numret innehållande opponenterecensioner av avhandlingar slogs ihop med årgångens fjärde nummer. Resultatet är detta nummer, möjliggjort tack vare stöd från Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur.

Lars M Andersson